

DECRETO DE LA SAGRADA ROTA ROMANA

DE 25-III-1986, CORAM S. MASALA

(*Omissis*)

SPECIES FACTI

1) Ad invisendos consanguineos, ineunte anno 1965, ex Venetiola, ubi cum familia degebat, Lusitaniam petierat E. D. viginti quattuor annorum, cui, «en fiesta», occurrit M. R. illo quinque annis minor natu.

Repentino igne tacti, nullo homine obsistente, juvenes, duobus mensibus a primo occurso completis, die 20 martii a. 1965, in ecclesia parociali «De Nossa senhora da Gloria», civitatis v.d. «Aveiro», nuptias celebraverunt.

Prima nocte nuptiali uxorem defloratam invenit E., quam tamen secum ducere non dubitavit in Venetiola, ubi simul vixerunt usque ad mensem augusti ejusdem anni.

2) Anno 1966, post divortium concessum, vir matrimonium attentavit cum juvene venetiola, ex qua tres genuit liberos.

Ut autem suam adulterinam conditionem sanaret, E. die 2 junii a. 1979 Tribunal ecclesiasticum caracense adivit, declarationem nullitatis sui matrimonii exostulaturus «por error acerca de la cualidad de la persona» (Acta, pag. 2).

Nullam responsionem suae petitioni cum recepisset, die 10 decembris a. 1980 E. penes Summum Pontificem reclamavit asserens «el tribunal de Caracas, después de un año y tres meses de introducida la causa, rechazó ésta sin alegar las razones» (Acta, pag. 22).

Summus Pontifex rem commisit examinandam Supremo Tribunali Signaturae Apostolicae quod, die 16 januarii a. 1981, statuit: «Prorogetur competentia Tribunalis Caracensis» (Acta, pag. 25).

Die 27 martii a. 1981 dubium ita concordatum est: «Si consta de la nulidad de este matrimonio por el capítulo de error de la cualidad de la persona que redundada en error acerca de la persona misma» (Acta, pag. 33).

Instrukcione processus completa, die 18 junii a. 1985 Judices caracenses sententiam votis actoris favorabilem pronuntiaverunt «o sea que consta de la nulidad de este matrimonio por el capítulo DE ERROR DOLOSO SUFRIDO POR EL ACTOR» (Acta, pag. 107-112).

Ad normam can. 1682, § 1 ad Nostrium Apostolicum Tribunal remissis processus actibus et sententia, Nobis hodie onus incumbit definiendi:

«Utrum sententia in prima prolata instantia sit confirmanda, an causa ad ordinarium examen alterius gradus sit remittenda».

IN JURE ET IN FACTO

3) Nullum dubium quin causa sit decernenda juxta praescriptum can. 1682, § 2 C.J.C.

Agitur enim de sententia in primo jurisdictionis gradu pro vinculi nullitate prolata.

4) Ad meritum causae quod attinet, haec notanda veniunt.

Cum matrimonium in causa celebratum sit ante diem 27 novembris a. 1983, quo nova legislatio vim habere cepit, casus decernendus est juxta can. 1083 veteris legis, ad quam provocavit et ipse actor in suo libello.

Perlegentis sententiam primi gradus ante oculos primum exstat incongruentia inter dubium nullitatis matrimonii concordatum (errorem nempe qualita-

tis personae), et dispositivum sententiae, necnon hujusdem motivum (errorem scilicet dolosum).

Quod si admitteretur can. 1097, § 2 Codicis juris canonici, recenter editi, habere valorem retroactivum (quod infrascripti Auditores non admittunt), tamen ex tabulis processualibus non constat revera E. virginitatem mulieris in ineundo matrimonio «principaliter et directe intendisse» (can. 1097, § 2), ut ipsemet nuptias non esset initurus si rescivisset sponsam defloratam fuisse.

Assumptioni actoris facta contradicunt, et illius asseverationes, inter se inconvenientes non demonstrant, in casu, buccinatum actoris errorem circa qualitatem M. profecto redundasse in errorem personae.

Narrat E.: «Tuve una sorpresa muy desagradable y traumatizante; mi esposa no era virgen; desde este momento suspendí toda relación sexual con ella» (Acta, pag. 1).

Uxorem autem, pergit, confessam esse se defloratam fuisse a fratre. Quam ob rem «mi reacción fue inmediata y definitiva; me consideré engañado y ya desde entonces decidí no mantener más trato sexual con ella» (Acta, pag. 42 ex off.).

Ast si tam magni actor habuisset integritatem physicam consortis, hujus ejusdem qualitatis absentia detecta, quamcitus palam fecisset suam intentionem, et absque mora, M. dimisisset, et solus unde venerat remeasset ad Venetiolum.

E contra acta ostendunt coniuges absque ulla contestatione transmeasse pacifice in Venetiolum, ibique vixisse simul usque ad mensem augustum ejusdem anni.

Fatetur ipse E.: «La convivencia duró cuatro meses... y el 13 de agosto de ese mismo año ELLA SE MARCHO definitivamente» (ib.).

Nullum verbum dicit actor circa separationis motivum.

Hoc tamen non est tribuendum deflorationi M., cum non actor contentam dimiserit, sed haec viro valedixerit.

Unde inter fabulas accenseas lamentationem postnuptialem actoris: «La separación definitiva se produjo porque yo no podía aceptarla como mi esposa ya que me había engañado sobre algo que yo consideraba fundamental en el matrimonio, a saber su estado virginal» (Acta, pagg. 42-43).

Tam magni praeterea non habuisse actorem integritatem physicam M., eruimus ex ipsius confessione:

«Si ella hubiera sido deflorada por algún pretendiente que la hubiera engañado ofreciéndole matrimonio, como sucede con frecuencia, o hubiera sido víctima de una violación, YO TAL VEZ LA HUBIERA PODIDO COMPRENDER Y HASTA PERDONAR, pero el haberlo hecho con un hermano era algo inadmisibile; algo que me impedía aceptarla como mi esposa, y, por eso, desde que lo supe en la misma noche de nuestro matrimonio, decidí no tener más relaciones con ella» (Acta, pag. 42, n. 4 ex off.).

Quibus nulla glossa!

5) Nec de dolo ex parte conventae potest institui sermo in casu, qui uti supra innuimus subiacet normis veteris codicis juris canonici. In illo impedimentum dirimens «doli» non recensebatur.

Etsi praeterea admitteretur can. 1098 novi codicis juris canonici habere effectum retroactivum (quod infrascripti Auditores non concedunt usquedum demonstretur impedimentum doli ex jure naturali proflui), ex actis tamen nullomodo probatur verificari in casu condiciones doli vel negativi, eoque minus intentiones M. ad actorem decipiendum supra qualitatem, quae fuisset ab eo requisita absolute.

Actor enim admittit: «No hubo ningún pacto ni condicionamiento antes de casarnos» (ib.).

6) Testes denique actoris assumptioni non subveniunt.

M. L., soror actoris, novit eundem nullum pactum fecisse vel condicionem apposuisse in ineundo matrimonio: «Eu julgo que não houve nenhum pacto ou condição posta» (p. 48, n. 4).

Convictus coniugalis vero pacificus non fuit (ib., n. 6), ast testis affirmat se nescire causam illius infelicitatis: «E mais nada disse. E Eu tambem mais nada perguntei. Devo acrescentar que naquela altura pensei que ele não tinha gostado dela, mas nunca julguei que ela não estivesse virgen» (ib.).

Tantum, pergit, separationis tempore fratrem confisum esse uxorem die nuptiarum se non invenisse virginem, «et quem tinha sido o causador» (ib.).

MATER ACTORIS causam ruinae consortionis coniugalis asserit: «ele ter sabido de certesa absoluta que ela tinha sido violada por un seu irmão ante do casamento» (p. 51, n. 6).

J. R. P. refert amicum actorem, post detectam M. defloratam, statuisse «no tener más relaciones sexuales con ella» (p. 62, n. 5).

PATER ACTORIS animadvertit coniuges communem vitam pacifice non traduxisse (p. 49, n. 6).

7) Desideratur denique depositio conventae, quae, per edictum citata, non comparuit.

Testes ex parte conventae non sunt auditi.

8) Quibus consideratis, profundius remanet inquirendum circa errorem actoris.

Quare, sententia primi gradus expensa, eaque cum actis causae comparata, vinculi defensoris animadversionibus perpensis, ob oculos habitis normis a legislatore traditis in canone 1682, § 2, propositae quaestioni infrascripti Auditores

respondent:

NEGATIVE ad primam partem,

AFFIRMATIVE ad alteram,

id est: Sententiam diei 18 iunii a. 1985 NON ESSE CONFIRMANDAM, sed causam esse remittendam ad alterius instantiae examen (*).

Decretum omnibus quorum interest significetur.

Datum Romae, in sede Tribunalis Apostolici Romanae Rotae, die 25 martii 1986.

Sebastianus Māsala, Ponens
Angelus Di Felice
Marius F. Pompedda
Aegidius Turnaturi, Not.

Ex Cancellaria Tribunalis Romanae Rotae, die

Ioannes Verginelli, Not.

SENTENCIA DE LA SAGRADA ROTA ROMANA

DE 16-XI-1985, CORAM A. DI FELICE

(Omissis)

I) SPECIES FACTI

1) C. R., die 20 maii a. 1929 nata, exeunte anno 1973 novit E. R., die 29 martii a. 1928 ortum, qui paulo post enixe petiit, ut matrimonium cum eadem contraheret. Optabat nempe civem

italicum per matrimonium fieri, ut moram ducere posset in Italia, ubi tantum per sex menses permissio commotionis eidem data erat. Ad rem obtinendam ille, qui in hebraica religione adoleverat, vel baptismum recipere postulavit, quod iuxta ritum byzantinum-

rumenum die 7 iulii a. 1974, paucis diebus ante nuptiarum celebrationem, revera percepit. Cum vero patria profugum se ostenderet, ad probandum suum statum liberum falsa documenta exhibuit.

Matrimonium iidem celebraverunt die 15 iulii a. 1974 in paroecia S. Annae dicata in territorio Status Civitatis Vaticanae.

Inde ab initio convictus coniugalis infelix fuit ob crudelitatem viri, qui oeconomico et moraliter uxorem ita vexavit, ut eadem sex mensibus post nuptias separationem ope legis inire studerit, a quae tamen, instante viro, dein recessit. Veruntamen pravum morem erga mulierem se gerendi E. R. non mutavit ac illa iterum atque definitive separationem legalem petiit, quam denique a Tribunali civili ob culpam viri die 9 decembris a. 1977 obtinuit.

2) Libello diei 22 aprilis a. 1978 C. R. a Tribunali Regionali Latii exposulavit declarationem nullitatis matrimonii ob vim et metum sibi a viro convento incussum et ob impedimentum ligaminis eiusdem viri.

Accedente consensu Rev.mi Praesidis Tribunalis pro causis Fori Ecclesiastici Status Civitatis Vaticanae, Supremum Tribunal Signaturae Apostolicae die 5 Maii a. 1978 prorogavit competentiam Tribunalis Regionalis Latii et, constituto collegio iudicum, admisus fuit libellus die 6 iunii a. 1978.

Dubium, autem, die 13 decembris a. 1978 concordatum est tantummodo de matrimonii nullitate ex capite vis et metus actrici incussi (40).

Additum deinde est aliud caput impedimenti ligaminis, quo vir detinebatur tempore nuptiarum, in secunda sessione pro litis contestatione diei 9 aprilis a. 1980 (cfr. Add. Summ., p. 22) et denique, in tertia sessione contestationis litis diei 4 decembris a. 1980, dubium concordatum mansit sequenti formula:

«An constet de matrimonii nullitate, in casu, ex capitibus vis et metus mulieri a viro convento incussi, impedi-

menti ligaminis et erroris qualitatis redundantis in errorem personae viri» (Add. Summ., p. 51).

Quibus ex capitibus de matrimonii nullitate non constare sententia Tribunalis Regionalis Latii diei 26 martii a. 1981 edixit.

Adversus hanc sententiam appellationem ad Nostrum Apostolicum Tribunal patronus actricis die 16 septembris a. 1981 interposuit et dubium die 27 martii a. 1982 concordatum est sueta formula: «An constet de matrimonii "nullitate, in casu", quod nunc, post instructoriae supplementum ac causae disceptationem quoad tria praefata capita solvendum venit».

A) DE VI ET METU

II) IN JURE

3) Innovationes quoad praecedentem legem potius formaliter quam substantialiter attulit Can. 1103 vigentis Codicis Iuris Canonici, ubi statuitur: «Invalidum est matrimonium initum ob vim vel metum gravem ab extrinseco, etiam haud consulto, incussum, a quo ut quis se liberet, eligere cogatur matrimonium».

Attenta formula Can. 1087 Codicis anni 1917, suppressum est verbum «iniuste», cum metus gravis ab extrinseco per se iniustus censeatur, et addita sunt verba «etiam haud consulto» ad clarius determinandam vim irritantem metus indirecti iuxta Nostri Fori probatam iurisprudentiam (cfr. Decisionem S. Romanae Rotae, coram Mattioli, diei 29 februarii a. 1960, vol. LII, p. 133, seq., n. 2).

Metus haud aufert voluntarium, sed provocat voluntarium secundum quid, cum nupturiens consensum promat vi morali coactus ac in sua libertate eligendi matrimonium imminutus. Ad tutelam ideo libertatem consensus iure saltem positivo Ecclesiae invalidum fit matrimonium ob metum initum, a quo ut quis se liberet, illud eligere cogatur.

Gravitas autem metus ex gravitate aversionis a nuptiis invitis faciendis indirecte cognosci potest, ut, quo gravior demonstraretur illa aversio, eo gravior censendus sit metus ad ineundas nuptias nupturientem cogens. Directe autem gravis demonstratur metus ex obiectiva gravitate malorum, quorum imminentiam metum patiens timet. Accedunt insuper considerationes deductae ex indole inferentis metum eiusque possibilitate exsequendi minas illatas, ex ingenio, sexu ac moribus metum patientis, ut gravitas metus ab extrinseco incussi vel subiective pendendi queat.

III) IN FACTO

4) Incerta ac haesitans, non autem aversa a nuptiis faciendis cum viro convento, demonstratur actrix. Ipsa de suis dubitationibus quoad nuptias cum E. R. ineundas inde a mense ianuario a. 1974 usque ad matrimonii celebrationem diei 14 iulii a. 1974 amplius enarravit. Dubitabat illa de sinceritate sponsi, qui liberum a ligaminibus praecedentium matrimoniorum ac vehementi amore erga ipsam incensum se esse profitebatur (44/5; 46-47). Quadam autem commiseratione actrix animum suum benevolam eidem praebuit, eiusque amatorias declarationes accepit et iuxta suasionem suorum propinquorum nuptias facere non recusavit. Fassa est in iudicio: «Ci fu in casa di mia sorella una specie di consiglio di famiglia ... In sostanza decidemmo che E. poteva anche essere sincero ... Si fece battezzare e cresimare ... e mi volle così dare la prova che egli era sincero ... finii per lasciarmi impietosire...» (47-48/D.R.).

5) Coacta autem metu gravium malorum imminentium, nisi matrimonium iniret, actrix revera non fuit. Instantius vir conventus nuptias facere postulavit, aliquoties etiam incertas minas protulit, quas tamen potius ad commovendum animum C., non vero ad executionem earum prosequendam pronuntiavit. Pressius inquisita de ma-

lis, quae vir conventus minitatus erat, illa declaravit: «Le minacce erano le seguenti: e io ti distruggo, ti faccio perdere il posto, ti uccido, buttandoti giù dalla finestra (lavoravo al 6° piano)» (48/D.R.). Verba minitantis ideo vago modo prolata videntur, neque certum fundamentum de minarum executione praebant. Addit nempe actrix: «Questo comportamento insistente ed anche minaccioso di E. nei miei confronti continuò ... alternandosi a momenti di calma ... continuò a tormentarmi ed a minacciarmi, perchè io gli dicevo che non ero convinta di sposarlo, e cioè non ero convinta che lui poi avrebbe cambiato e fatto il buon marito» (49/D.R.). Haud proinde C. serio metu occisionis trepidabat, sed tantummodo certa non erat de promissis emendationibus morum viri.

6) Testes pariter incerto modo de animo actricis rettulerunt neque metu gravi coactam esse fuisse asseruerunt.

Rev. d. A. T., qui aqua baptismali E. iuxta eius petitionem lustravit, sponso ad nuptias celebrandas paravit et matrimonio benedixit, testatus est se nihil scivisse: «circa eventuali costrizioni da parte del R. sulla donna» (59/D.R.), de qua optimum iudicium praebuit: «si mostrava colta, matura, con un posto al Provveditorato agli Studi, e quindi devo presumere che sapeva il fatto suo» (Ibidem).

V. N. tempore postnuptiali cum actrice locuta est et metum eius exclusit (p. 62/D.R.).

Amica actricis, H. C., de minis E. nescivit et tantummodo de eius instantiis ad nuptias obtinendas novit (65-66).

Post separationem coniugum A. L. a C. audivit virum conventum ante nuptias minas mortis protulisse, nisi matrimonium celebraretur (70/4, D.R.). Quas minas tamen se parvi fecisse actrix ostendit, prout superius vidimus.

I. D. tempore nuptiarum actricem de iisdem ineundis tantum incertam conspexit (74).

Pariter propinqui mulieris modo ambiguo magis de instantiis viri, quam de eiusdem minis, rettulerunt, atque

inconstantem voluntatem C. quoad matrimonium celebrandum affirmaverunt.

Pater eius asseruit: «... alla fine cedette, perchè noi parenti insistemmo» (78/5).

Maritus sororis, declaravit: «Era (actrix) altre volte serena e ne parlava bene, mentre altre volte era perplessa...» (83/4).

Eadem iteraverunt sorores R. (cfr. 91/D.R.) et T. (cfr. 95/4; 98/D.R.).

Minime igitur metus gravis actricis probatur.

B) DE IMPEDIMENTO LIGAMINIS

II) IN JURE

7) Ex valido matrimonio impedimentum ligaminis oritur, ideoque: «Invalide matrimonium attentat qui vinculo tenetur prioris matrimonii, quamquam non consummati, salvo privilegio fidei» (can. 1669, par. 1, C.I.C. a. 1917).

Ad licitatem vero quod spectat, idem Canon, par. 2, statuerat: «Quantum prius matrimonium sit irritum aut solum qualibet ex causa, non ideo licet aliud contrahere antequam de prioris nullitate aut solutione legitime et certo constiterit».

Quae lex pariter relata est in Can. 1085 vigentis Codicis. Legitime autem et certo constare nequit de ipsa celebratione prioris matrimonii celata dolo eius, qui huiusmodi ligamine detentus ad novum matrimonium celebrandum inducit compartem, quae bona fide, invalide quidem illud celebrat. Quo in casu alterum matrimonium nullum est declarandum.

Impedimento ligaminis certo certius detinetur non baptizatus, qui prius matrimonium tantummodo ritu civili contraxit cum alia persona non baptizata, quae pariter ad formam canonicam servandam non tenebatur iuxta Can. 1099, par. 2, C.I.C. a. 1917, ubi praescriptum erat: «...acatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se

contrahant, nullibi tenentur ad catholicam matrimonii formam servandam». Idem praescriptum vigens Codex servavit Can. 1117: «Statuta superius forma servanda est, si saltem alterutra pars matrimonium contrahentium in Ecclesia catholica baptizata vel in eandem recepta sit neque actu formali ab ea defecerit, salvo praescriptis can. 1127, par. 2».

Probata igitur celebratione praecedentis matrimonii non baptizatorum, alterum invalidum declarandum est. Dubium tamen exurgere potest de nullitate praecedentis matrimonii et tunc: «Si nullitas prioris matrimonii probari nequeat, standum est pro eius validitate, saltem iuxta can. 1014, et proinde alterum matrimonium declarandum est nullum. Hoc eruitur etiam ex interpretatione can. 1014 a Commissione Pontificia ad Codicis Canones authentice interpretandos die 26 iunii 1947 data. Dubio enim proposito: 'An stante dubio positivo et insolubili de validitate primi matrimonii, invalidum vi can. 1014 declarari debeat secundum matrimonium?', responsum est a praedicta Commissione: 'Affirmative, dummodo causa definiatur ad ordinarium trahentem iuris' (A.A.S., Vol. XXXIX, 1947, p. 376)» (Decisio S. Romanae Rotae, coram Lefebvre, diei 15 aprilis a. 1967, Vol. LIX, p. 186, n. 18).

III) IN FACTO

8) E. R., qui falsa documenta sui status liberi produxerat ad matrimonium celebrandum die 15 iulii a. 1974 cum C. R. in paroecia S. Annae, in territorio Status Civitatis Vaticanae sita (cfr. Summ., 4), iam alio vinculo matrimoniali detinebatur.

Ille enim, religionis hebraicae assecla, matrimonium civili ritu contraxerat die 11 iunii a. 1966 cum B. T., in eandem religionem ascripta, in civitate v. d. «Craiova, provincia Dolj-Romania», prout constat actu authentico a competenti civili auctoritate dato (cfr. Summ. Alt., pp. 3-4). Praefatum matrimonium, die 11 iunii 1966 in civitate v.

d. «Craiova» celebratum inter E. R. et T. B., adnotatione actus authentici natiuitatis E. R., die 30 martii a. 1977 ab auctoritate reipublicae Romaniae dati, pariter confirmatur (cfr. Add. Summ., p. 20), atque declaratione consulis legationis reipublicae Romaniae diei 5 februarii a. 1980 (cfr. Add. Summ., p. 20). Nullum dubium ergo de celebratione huius matrimonii, quod validum tenendum est etsi postea civili divortio solum sententia Tribunalis regionalis civitatis v. d. «Craiova» diei 5 augusti a. 1966 (cfr. Summ. Alt., p. 4), cum inter non baptizatos ad formam canonicam non obstrictos contractum sit.

De religione hebraica E. R. non est dubitandum, cum ipse hebraicum se declaraverit et baptismum die 7 iulii 1974 in paroecia SS.mi Salvatoris v. d. «alle Coppelle» Romae receperit (cfr. Summ., p. 4; Add. Summ., p. 10). Hebraeum eundem fuisse constat documento lingua hebraica exarato a Supremo Consilio Status Israelitici negotiis publicis internis praeposito (cfr. Add. Summ., p. 13).

Adest insuper in actis attestatio, die 8 maii a. 1980 scripto data a paroco civitatis v. d. «Craiova», quoad religionem mosaicam E. R. et T. B., ubi sequentia nota facta sunt: «1 — E. R., n. in Tg. Neamt — Romania — die 29-III-1928, matrimonium civile die 11-VI-1966 in hac urbe contraxit cum, T. B., confessione mosaica, nata 6-VI-1927 in Chisinân — URSS —, quae de praesenti degit in Craiova qua professor in liceo industriali «E.». (Vide declarationem alligatam). 2 — Ex declarationibus fide dignis in nostra investigatione receptis, E. R. idem est confessionis mosaicae. In hoc casu eorum matrimonium — cum sit inter duas personas eiusdem confessionis non christianae — debet considerari validum et matrimonium contractum ab eodem E. R. cum C. R. in Vaticano nullum esse tenendum» (Add. Summ., p. 37).

Adest insuper in actis epistula, die 31 martii a. 1980 ab Ordinario Archiepiscopatus Romani-Catholici civitatis v. d. «Bucarest» ad actricem missa, ubi

legitur: «... risulta che dopo questo matrimonio civile — 11-VI-1966 — in poi E. R. e T. B. non hanno contratto matrimonio cattolico in quella parrocchia ed essi sono sconosciuti tra i nostri cattolici» (Add. Summ., p. 25).

Iterum interrogata est actrix in hoc iudici gradu atque sub iurisiurandi fide declaravit: «Quando io ho conosciuto il R., lui mi ha detto che era di religione ebraica ed ha tentato di convincere me a passare alla sua religione ... Dopo che io avevo fatto le ricerche in Israele ed ero venuta a conoscenza che il R. era sposato in Romania, mi sono recata, il 5/5/80, a Craiova, dove presso l'anagrafe ho saputo con certezza del matrimonio precedente contratto con T. B. ... Alla presenza della polizia ho parlato con lei, che mi ha confermato di avere contratto matrimonio con il R. con rito mosaico, perchè contraenti ebrei» (Summ. Alt., pp. 6/2; 7/5, 6). Assertiones actricis cum documentis, actis alligatis ac superius relatis, plane congruunt.

Certum proinde manet E. R. die 15 iulii a. 1974, quando ritu catholico contraxit matrimonium cum C. R., impedimento ligaminis esse detentum ob praecedens matrimonium die 11 iunii 1966 cum T. B. contractum ideoque novum matrimonium cum C. R. celebratum nullum esse tenendum.

9) In actis vero exstat notitia alterius civilis coniugii ab E. R. cum I. L. inita, de quo tamen certo certius haud constat, cum de eiusdem coniugii celebratione authenticum documentum desideretur atque dies celebrationis omnino ignoretur. Notitia data est die 20 iulii 1978 communicatione ad Vicesgerentem Vicariatus Urbis a Supremo Consilio Reipublicae Italicae exteris negotiis praeposito, in qua dictum est: «Si prega voler comunicare che l'Associazione Hias ha fatto conoscere, tramite la Questura di Roma, che il R. sarebbe divorziato dalla cittadina romana I. L.» (Summ., p. 38). Actrix, quae de praecedenti matrimonio et divortio E. tantummodo post nuptias a teste N. M.

(cfr. pp. 12/10; 62/D.R.) audivit, in memoriali ad complendum libellum exhibito scripsit: «La stessa notizia mi è stata confermata presso la Questura Centrale — Ufficio per gli Stranieri — di Roma, notificata tra gli atti del fascicolo personale del R. per mezzo dell'Organizzazione Hias. Tale organizzazione assiste i profughi e i rifugiati politici di transito in Italia e diretti in America o altrove. Divorziato dal 1965» (Summ., p. 12).

Exinde incertum manet coniugium E. R. cum I. L., de quo tantummodo ad tramitem consociationis «Hias» notitia producta est. Si revera divortium matrimonii cum I. L. initi E. R. anno 1965 obtinuerat, prout dicitur in memoriali actricis verbis superius relatis, idem matrimonium celebratum fuisse censendum est tempore ante alterum matrimonium cum T. B., die 11 iunii 1966 contractum.

Quidquid tamen est de matrimonio ab E. R. cum I. L. inito, atque de eiusdem die celebrationis, certum adhuc manet nullum esse matrimonium ab E. R. cum C. R. die 15 iulii a. 1974 contractum, ille nempe impedimento ligaminis detinebatur, sive matrimonium cum T. B. sit primum sive sit secundum. Si primum coniugium valide contractum est, secundum et tertium nullitate certo laborant; si revera primum est nullum, secundum validum demonstratur et tertium nullum est declarandum.

Verumtamen, si adhuc dubia suscitari possent de praecedentis matrimonii validitate, quo E. R. impedimento ligaminis detinebatur tempore celebrationis matrimonii, ab eodem attentati cum C. R., attento canone 1014 C.I.C. a. 1917 eiusque authentica interpretatione a Pontificia Commissione ad Codicis canones authentice interpretandos die 26 iunii 1947 (A.A.S., vol. XXXIX, 1947, p. 376) data, idem matrimonium inter E. R. et C. R., die 15 iulii a. 1974 celebratum, nullum est declarandum.

C) DE ERRORE QUALITATIS IN ERROREM PERSONAE REDUNDANTE

II) IN JURE

10) Statuit can. 1083, par. 2, C.I.C. a. 1917: «Error circa qualitatem personae, etsi det causam contractui, matrimonium irritat tantum: 1° si error qualitatis redundet in errorem personae».

Iuxta praevalentem vetustam doctrinam, quae errorem unius qualitatis individualis exclusive determinantis personam sicut errorem redundantem in errorem personae considerabat, iurisprudencia anteaetis annis interpretationem huius canonis crebre sustinuit. Recentior autem iurisprudencia Nostri Fori amplio rem usum erroris qualitatis in errorem personae redundantis suscipit, si qualitas prae persona revera intenditur, «quia directe et principaliter intenditur qualitas et minus principaliter persona» (S. Alphonsus de Liguorio — Theologia moralis, a. 1832, Lib. IV, Tract. VI, cap. II, n. 1016). Quam regulam retinuit vicens Codex Iuris Canonici, Can. 1097, par. 2: «Error in qualitate personae, etsi det causam contractui, matrimonium irritum non reddit, nisi haec qualitas directe et principaliter intendatur».

Interpretatio praescripti Can. 1083, par. 2, n. 1, C.I.C. a. 1917 iuxta praefatam regulam S. Alphonsi in decisionibus S. Romanae Rotae aliquoties anteaetis annis adnotata erat. (cfr. DECISIONES S. ROMANAE ROTAE: coram Mannucci, diei 20 iunii a. 1932, vol. XXIV, p. 236, n. 7; — coram Heard, diei 21 iunii a. 1941, vol. XXXIII, p. 530, n. 2; — coram Heard, diei 14 ianuarii a. 1956, vol. XLVIII, p. 49, n. 2; — coram Bejan, diei 16 iulii a. 1969, vol. LXI, p. 819, n. 11). Post Concilium Vaticanum II, cuius doctrina extollit dignitatem humanae personae, iurisprudencia Nostri Fori magis probavit amplio rem interpretationem legis quoad errorem qualitatis in errorem personae redundantis (cfr. DECISIONES S. ROMANAE ROTAE: coram Canals, diei 21

aprilis a. 1970, vol. LXII, p. 371, n. 2; — coram Ferraro, diei 18 iulii a. 1972, vol. LXIV, p. 472, nn. 21-22; — coram Ewers, diei 10 februarii a. 1973, vol. LXV, p. 88, n. 3; — etc.), *Scribebamus in una Cameracen. diei 14 ianuarii a. 1978*: «Presius vero res consideranda est, cum Concilium expressis verbis doceat: 'Quae intima unio, utpote mutua personarum donatio, sicut et bonum liberorum, plenam coniugum fidem exigunt atque indissolubilem eorum unitatem urgent' (Gaudium et Spes, n. 48). In propatulo est haec verba 'duarum personarum donatio', quae irrevocabili consensu matrimoniali perficitur, non respicere tantummodo donationem personarum physicarum, sed respicere donationem personarum quoad earum intimam structuram et veritatem interiorum, cum homo persona sit individuus suis dotibus moralibus iuridicis socialibus completus» (Monitor Ecclesiasticus, a. 1978, III, p. 276).

Qualitas directe et principaliter intenta a nupturiente, ut revera redundet in substantiam, obiective consideranda est prouti a coetu hominum sub respectu sociali aestimatur atque prout exigitur ad constituendum consortium vitae coniugalis ac ad servandam coniugalem communionem, quae indolem simul spirituales et corporales habet (Cfr. Adhort. Apost. «Familiaris consortio», n. 32). Ad constituendum autem obiectum consensus matrimonialis requiritur etiam subiectiva determinatio nupturientis, ut ipse magni faciat qualitatem compartis eamque directe et principaliter intendat.

III) IN FACTO

11) Qualitas, in qua erravit actrix ad coniugium ineundum, obiective considerata sub respectu sociali, prout a coetu hominum aestimatur atque exigitur ad constituendum consortium coniugale, maximi momenti est, cum statum liberum compartis respiciat. Persona nempe vinculo coniugali praecedenti ligata atque impedimento ligaminis detenta omnino diversa est a persona vinculo coniugali soluta. Edicitur

in sententia Nichteroyen., coram Canals, diei 21 aprilis 1970: «Matrimonium mere civile enim non potest cum concubinato confundi. Inter infideles, et inter catholicos baptizatos, ab Ecclesia tanquam validum agnoscitur. Inter catholicos et inter partem catholicam et acatholicam, utique propter defectum formae, validum non agnoscitur sed ad quosdam effectus iuridicos, v. gr. ad sanationem in radice, ad fundanda impedimenta publicae honestatis et criminis, ad quasdam poenas infligendas, assumitur et iure canonico ... Itaque negari nequit matrimonio civili, quamvis linea principali reprobando, statum personae constitui, proindeque errorem, in eiusdem statum cadentem, redundare in errorem personae» (Decisiones S. R. Rotae, vol. LXII, p. 371, n. 2).

12) Veruntamen etiam subiective C. R. qualitatem status liberi E. R. directe et principaliter intendit ad matrimonium cum eodem contrahendum. Quam maxime nempe illa aestimabat se nubere viro, vinculo coniugali soluto, et anxia permansit de hac qualitate E. vel post falsa documenta pro nuptiis faciendis ab eodem exhibita.

In suo primo vadimonio actrix falsa est: «Col passare del tempo in me si affollavano ogni giorno di più dei dubbi sul suo conto, e per allontanarmelo dicevo appunto che non era possibile che lo sposassi tanto più che i suoi documenti non arrivavano mai ... E. dopo la mia partenza da Roma era partito a sua volta per Francoforte in Germania, dove preparò tutti i documenti necessari per il matrimonio ... Per quanto mi riguardava, anche con i documenti di E. in regola per le nozze, io rimanevo sempre dubbiosa se contrarle o no, perchè mi preoccupava il suo carattere ed anche l'autenticità dei documenti stessi ... Non ci furono più difficoltà burocratiche per le nozze; ma a domanda rispondo che io rimanevo sempre dubbiosa circa l'autenticità dei documenti e di conseguenza circa la validità del matrimonio» (45-48).

Intentionem actricis directe et principaliter intentam quoad qualitatem status liberi E. R. idem bene novit, cum falsa documenta ad probandum suum statum liberum exhibere studuit atque testi N. M. prohibuit, ne illa C. vinculum coniugale, quo detinebatur, patefaceret, sicut ipsa testis in iudicio affirmavit: «Io ho conosciuto C. soltanto nel giorno del matrimonio, perchè E. non volle che io parlassi con lei, cui altrimenti io avrei riferito anche che era sposato e divorziato» (62/2, D.R.).

Praeterea testes congruenter rettulerunt actricem, tantummodo postquam E. documenta de statu libero exhibuerat, accepisse matrimonium cum eodem celebrare (cfr. 78/5; 86/5; 90/4; 96/4; 97/5). Quod pariter stat pro C. voluntate tantum viro a praecedenti coniugio libero nubendi.

13) Ex impedimento ligaminis, quo superius vidimus virum conventum detentum fuisse, derivatur item error qualitatis in errorem personae redundantis, quo actrix tempore celebrationis matrimonii correpta erat. Diversa nempe erat persona E., cui certo certius illa haud nupsisset, si ante nuptias eundem praecedenti vinculo coniugali ligatum novisset.

Nullum igitur declarandum est matrimonium vel ex errore qualitatis directe et principaliter ab actrice intentae in errorem personae viri conventi redundantis.

14) Quibus omnibus tum in iure cum in facto perpensis,

Nos, infrascripti Auditores de Turno, pro Tribunali sedentes et solum Deum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, declaramus, pronuntiamus, et definitive sententiamus, proposito dubio respondententes:

« AFFIRMATIVE »

seu

CONSTARE DE MATRIMONII NULLITATE, in casu ob impedimentum ligaminis, quo vir conventus detinebatur, et ob errorem qualitatis in errorem personae viri redundantis».

Ita pronuntiamus, mandantes Ordinariis locorum et ministris Tribunalium, ad quos spectat, ut hanc Nostram definitivam sententiam notificent omnibus, quibus de iure, ad omnes iuris effectus.

Datum Romae, in Sede Tribunalis Apostolici Rotae Romanae, die 16 Novembris 1985.

Angelus Di Felice, Ponens
Marius F. Pompedda
Ioseph M. Serrano Ruiz
Aegidius Turnaturi, Not.

Ex Cancellaria Tribunalis Apostolici
Romanae Rotae, die

Aegidius Turnaturi, Not.